

ЈЕДАН НЕЗАПАЖЕНИ НЕКРОЛОГ ЊЕГОШУ

Почевши од 1853. па, изгледа, до 1858. године излазио је у Бечу календар-алманах, чији је наслов прве године излажења гласио: „Војвођанин / србско-народни / календар / за / годину 1853 / од / Друго поправљено издање / У Бечу / Писмени Јерменског Манастира“ На унутарњој насловној корици је развијена шифра аутора и измијењен, односно допуњен текст са корица: „Милана Давида Рашића / I-ва година / Треће поправљено издање / Собственост сачинитеља“

Календар је изашао из штампе вјероватно концем 1852. Пада у очи разлика означавања издања на омоту и на насловној страници: на омоту стоји да је друго, а на унутарњој страни да је треће „поправљено издание“ Из тога се да закључити да је ондашња Бахова апсолутистичка цензура прво издање календара забранила, па је без забрањених чланака штампано друго („поправљено“) издање. Међутим, и то друго издање је забрањено још прије него што је читаво увезано. Тако су преостале припремљене корице са ознаком „друго поправљено издање“ Да те корице не пропадну Рашић их је употребио за треће издање, па отуд разлика у тексту на њима и на унутарњој страници.

Издавач и власник овога календара, Милан Давид Рашић, некадањи службеник Главног српског одбора у вријеме мађарске револуције у Карловцима, објавио је у сопственом издању своју књигу „Црногорка или стање Црне Горе за време владе Петра II Његоша и његови прешественика, осветљено повеснички и изворима у везаном слогу“, тј. у стиховима. Књига је изашла у Бечу 1852. Њу др Љубомир Дурковић-Јакшић региструје у својој „Библиографији о Његошу“ под бројем 2567.¹⁾

М. Д. Рашић је издао више својих и туђих, оригиналних и преведених књига, о којима се књижевни огласи налазе у „Војвођанину“ На неке од тих књига претплаћивали су се преко Вука Караџића руски конзул у Дубровнику Јеремија Гагић и дубровачки протојереј Георгије Николајевић.²⁾

„Војвођанин“ ја иза календарског дијела имао сталну рубрику под насловом: „Главне власти светске у нашем, народу“ На првом мјесту у тој рубрици под а) доносио је податке о Црној Гори. Наводимо те податке из прве књиге (за 1853):

„а) У Црној Гори: Данило Первиј Петровић Књаз Црногорски и Брдски ступио на владу, по смрти стрица свога владике Петра II.

¹⁾ Издавачко предузеће Србије Просвета, Београд 1951.

²⁾ Вукова преписка VII, 474.

Правителствујшчи сенат.

Предсеник: Сам Књаз.

Подпредседник: Ђорђе Петровић Његош.

Чланови:

Сенатори: Стеван Перков Вукотић, Филип Ђуратковић, Сердар Андрија Перовић, Перо Петровић, Сердар Мило Мартиновић, Војвода поп Јован Радовић, Пурен Митров Пилетић, Новица Церовић, Сердар Рамо Бошковић.

Главној и Књажевској секретар Димитрије Милаковић³.

Како се види, сви ови подаци не одговарају истини. Ако изузмемо књаза Данила, Сенат се састојао из једанаест, мјесто из дванаест чланова. Председник није био књаз Данило, него Перо Томов Петровић Његош, који је тај положај напустио тек кад је побјегао из Црне Горе ноћу између 17. и 18. новембра 1853, а овдје се њега спомиње само као обичног члана. Ђорђе Петровић је правилно споменут као потпредседник, али неки од наведених чланова више нијесу били сенатори. На примјер, спомиње се као члан Сената сердар Андрија Перовић, а не спомиње се његов син Стефан, који га је на том положају замијенио одмах по повратку књаза Данила из Петрограда. Стефан се зими 1852—1853. потписивао као сердар и сенатор.⁴ Филип Ђурашковић је погрешно наведен као Ђуратковић.⁵

³ Страница 10.

„Стварање“, 10/1955, 10, 640—642.

⁴ У папирима пуковника Јегора Петровића Коваљевскога, који је боравио у Црној Гори за вријеме Омер-пашина похода (1853), нашао је др Бранко Павићевић податке о саставу Црногорског сената. Према тим подацима чланови Сената били су: Перо Томов Петровић, президент, Ђорђе Петровић, вицепрезидент; сенатори: Иво Раков Радоњић, Мило Мартиновић, Петар Вукотић, Стефан Перовић, Рамо Бошковић, поп Јован Радовић, Ниша Митров Војовић, Јован Ускоковић, Петар Филипов, Туро Стевов Пламенац, Новица Церовић и Јаков Даковић, дакле свега 14 чланова Сената. Од сенатора, које набраја „Војвођанин“, у овом списку налазе се само: еПро Томов Петровић, Ђорђе Петровић, Рамо Бошковић и Новица Церовић. У том се списку не налази као „главни и књажевски секретар“ Димитрије Милаковић, него се наводе као књажеви ађутанти Данило Вуковић и Марко Бјеладиновић, као књажев секретар Вук Врчевић, а „видесекретар“ Лазар Влаховић, док се као „народни секретар“ води у списку Никола Стефановић. У списку пензионера од људи из старог Сената налази се само Стеван Перков Вукотић, кога је у Сенату наслиједио син Петар. Име Андрије Перовића, кога је у Сенату наслиједио син Стефан, не налази се у списку пензионера, али се у њему налази име његове жене Марије (Његошеве сестре), без ознаке висине пензије, и његова сина Луке Перовића са пензијом од 100 форинти. („Историјски часопис“, књ. VIII, 1958. Београд, 1959, стр. 161—166). Да је Сенат у Његошево вријеме имао дванаест чланова потврђују и два путописца, који су у размаку од скоро десет година боравили у Цетињу. Први је др Шилхелм Ебел, који према информацијама добијеним од црмничких главара каже да се Сенат састојао од дванаест чланова (Zwölf Vage auf Montenegro, Königsberg 1842, стр. 102). Други је J. G. Kohl, који је на Цетињу сазнао да се Сенат састоји од дванаест чланова (Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro. Erster Theil. Dresden, 1851. Str. 311).

У рубрици „Главна достоинства црквена у нашем народу“ календар доноси на стр. 105:

„У Црној Гори сад’ је место Архијереја упразњено“.
На стр. 106. у истој рубрици стоји:

„Пречасни архимандрити.

(. .)

Г. Никодим Рајковић, Острошкриј у Црној Гори.

Г. Димитрије Моравачкиј у Црној Гори“

Мјесто „Моравачкиј“ требало је да стоји „Морачкиј“ Овај се податак односи на архимандрита Димитрија Липовца.

Издање за 1854. годину доноси на стр. 64—66. пјесму од 13 строфа са по четири стиха под насловом „Црној Гори“ од Ф. Н. Г.⁶ Исто издање има на стр. 77—81. напис „Смјесице“ од Ј. Памучине.

У издању за 1856. на стр. 21 штампан је податак да Црна Гора има 105.000 становника. На стр. 64—70 налази се непотписани чланак „Црногорци у битки са Турцима“, у којем се даје опис земље, приказ броја становника и активних ратника, те кратак историјат од Црнојевића до свршетка Омер-пашине године, тј. до 1853.

Свакако је најзанимљивије издање прве, 1853. године излажења. На стр. 46—47. оно доноси непотписани чланак „Црногорци у Банату“ Ту се говори о становницима села Станчево, Годиново, Хернаково, Дубски Надол, Бузат, Киздија, Крива-Бара, Лабасинци, Шушаровци, Балинци и Петршице, које насељавају Црногорци, али су се дјелимично већ румунизирани.

Ово прво издање на страницама 44—46, доноси непотписани „Некролог Владике Црногорског’ Петра II. Петровића. од Његоша“ Како је о Његошу написано мало некролога (у правом смислу те ријечи), ако ту не рачунамо краће и дуже новинске вијести и извјештаје,⁷ то овај некролог преносимо у цјелости задржавајући у свему интерпункцију, а служећи се садањим писмом. Некролог није забиљежен у Дурковићевој библиографији о Његошу,⁸ па сматрамо да је он усљед ријеткости календара „Војвођанин“ мало познат, те га је и због тога требало донијети у цјелости.

По свој прилици то су иницијали мало познатог пјесника Филипа Н. Глогиха. У Библиографији Државног лексикографског завода није на одговарајућем мјесту регистрована ова пјесма.

⁷ Дурковић је у Библиографији о Његошу регистровао свега три некролога, под бројевима: 60, 1703, 2785, а Лисац још један (бр. 296).

⁸ Љубомир-Андреја Лисац у својој библиографији о Његошу регистровао је податак о овом некрологу под бројем 210 („Прилози“, књ. XXV, св. 1—2, 1959, стр. 185).

НЕКРОЛОГ ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ' ПЕТРА II
ПЕТРОВИЋА ОД ЊЕГУША

Петар Петровић од Његуша родио се 3. Нојевра 1813 г. у селу Његушу између Котора и Цетиња. По смрти Стрица свога Петра I. Петровића, који је 18. Октобра 1830 год. преминуо, ступио је он на владу Црне Горе.

Биће 150. година од како је достојство владике у породици Петровића насљедно, и свагда умирући има право, да из своје родбине чрез слободни избор свога насљедника наименује.

Петар Петровић II. кад је изабран био, бројао је тек 17. година; и ако је овако млад био, сватио је намјере, Стрица свога, и гледао иј је да у дјејство приведе као што му је по већој чисти све за руком и испадало.

Године 1832. отпутује он у Петроград, гдје 6. Августа 1833. буде за владикау посвећен, и своје крштено име Радоје, са именом свога предшественика Петра, промене.

Услуге, које је Петар II. Петровић својој малој држави принео овдје би много простора заузело, кад, би исчислявао. Но између многи да се само наведе: да је он устројио *Сенат*, и завео *перјанике*, као стражу за безбједност. Само ова два заведенија, тако су сходна и достојна имена Основатеља свога, да ће потомству, као предмет чуђења и почитанија вазда остати, будући, да је через ова два заведенија Стање Правоправства утврђено, од чега пређе у овој земљи ни спомена било ни је. За Предсједатеља Сената наименовао је свога братића Ђорђа Петровића Његуша, који је пређе у Русији Лаитнант код Драгонера био.

Такође и крвнину која је пређе у свој земљи огрезла, Петар II. ако и ни је са свим искоренио, а он је бар доста уталожио, будући се кривцу без сваког' околиша смрћу, или ако би побјегао са уништењем његовог' дома, прети.

Услучају боја каквог' с Турцима, ишо је сам владика Петар лично пред непријатеља украшен великим крстом Св. Ане, који је од Русие добио. Но обично је носио са собом, њиме истим у години 1847 заведену *Храбрости медаљу* на црвеној свежи (пантљики), коју је храбрим војницима давао. Познато је, да је владика Петар и Пјесник (Поета) био, и да је красно и вјенцем неувелим увјенчано име на србском парнасу задобио.

Петар је Његуш говорио осим свог' матерњег' језика Француски, талијански и њешто њемачки. У Мљеткама, гдје се најрадије задржавао, занимала га је нарочито Архива на Пиазза деи Фрари; гдје он из старо-млетачкиј дата (доказателства Исторични') себи витештво за Повјестницу србског' племена скупљаше.

Владика је Петар био љубак у обхођењу, и врло је оцјењавао и уважавао онога, који би га у његовој земљи Црној Гори посјештавао; он је сваког' гостољубиво примао, и остављаше за цијело благиј утисак његове доброте у сваког' оног' срца, кои прилику имадоше из бљиже, да познају овог' 31. Октовра 1851. а у 38-ој живота години вјечно уснувшег' највећег' мужа свога племена.

Л. Кланчић

ПИСМО О БОЈУ У МОРАЧИ 13. ЈУНА 1877. ГОДИНЕ

Ослободилачка борба Црногораца у рату против Турске 1875 — 1879. године позната је и по великом броју окршаја с непријатељем. Забиљежено је да су за ових пет година извршена 224 сукоба с турском војском (1875 — 63, 1876 — 64, 1877 — 71, 1878 — 14 и 1879 — 12). Из података се види да су 48 батаљона изгубила 3100 војника, од којих 40 црногорских — 2757, 2 прекогранична (Опутно-рудински и Горњоселски) 61 и 6 херцеговачких 282.

Непосредно послје познатих борби на Крсцу, Стожеру, Лиси, Рјечинама, Вучју, Острошким гредама и Шобајићима, крајем маја и првих дана јуна 1877, била је борба у Морачи, свакако једна међу најпознатијим у току овога рата. Поред Морачана, у борби је учествовало, у цјелини или дјелимично, неколико батаљона Васојевића (љворечки, краљски, бучички, полички) под командом војводе Миљана Вукова и, претпоставља се, два батаљона који су стигли с Језера под командом Пера Јокашева Пејовића. О овом жестоком боју наводимо писмо игумана Морачког манастира Митрофана Бановића упућено два дана послје битке митрополиту Илариону. Писмо у цјелини гласи:

Преосвеш. господине!

У прошлу суботу 12 ов. м. изидоше Турци више Мораче. У неђељу 13 о. м. с највећим журишем погрчаше низ Морачу. Наше морачке војске овде бјеше само један баталеон, но дође В. Миљан и Перо Јокашев с војском. Турска војска велика преко 20.000 а наша према њој тако мала, да јој не смједосмо стати на чело. Пустисмо их низ Морачу, јер друкчије немаше лијека и опалише три села до самога Манастира. Код самог моста под манастир и са сјеверне стране манастира зачека их војска морачка, а они (Турци) дошли бјеху на саму воду морачу под Манастир. Јунаци морачки сви овде код ове свете обители прегли бјеху умријети. Њиове куће у пламену буктијаху а чељад им и ђеца плачући бјежијаху, но они се на то ниједан не обзираху, но сви бјеху око цркве пали као пчеле око своје кућице. Ја сам кроз то од једног до другог шанца као помамљен трчао и на свакоме мјесту чуо сам глас од војника, ће један другога проклиње, да цркву не